

ELWELL-SUTTON, Lawrence Paul

(1912-1984)

**Daha çok İran'a dair
araştırmalarıyla tanınan
İngiliz şarkiyatçısı.**

Güney İrlanda'da doğdu. Orta öğrenimini İngiltere'nin güneyinde Winchester'de tamamladıktan sonra Londra'daki School of Oriental and African Studies'e girerek Arapça-Farsça bölümünde okudu ve 1934'te bu okuldan yüksek başarıyla mezun oldu. İran'la ilgisi endüstri sektöründeki ilk işiyle başladı; Abadan şehrinde Anglo-Iranian Oil Company tesislerinde dört yıl çalıştı. II. Dünya Savaşı başlamadan önce Londra'ya dönerek Enformasyon Bakanlığı'nda ve BBC'nin Farsça ve Arapça yayınlarının yönetici kadrosunda görev yaptı (1938-1943). 1943'te basın ataşesi olarak Tahran'a gitti ve 1947'de Londra'ya döndüğünde yine BBC'de çalışırken School of Oriental and African Studies'de hocalık yaptı. 1950'de Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti ve Michigan Üniversitesi'nde Farsça dersleri verdi. 1952'de İngiltere'ye dönerek İskoçya'da Edinburgh Üniversitesi'nde Fars dili ve edebiyatı okutmaya başladı.

Pozitivist düşünce tarzıyla teoloji ve felsefeye nisbeten uzak kalan Elwell-Sutton, çağdaş İran'ın siyasî tarihi, İslâmî ilimlerdeki yeri, folkloru, edebiyatı ve bibliyografyası ile Şiî düşüncesi ve Şîa tarihi üzerine on iki kitap ve 100 kadar makale yayımladı. 1955'te, Anglo-Iranian Oil Company ve bu şirketin İran tabii kaynaklarına yönelik sömürgeci faaliyetlerini eleştiren *Persian Oil: A Study in Power Politics* (London) adlı eseri piyasaya çıktı. Musaddık devri için önemli bir kaynak olan ve İran'daki milliyetçi ve demokratik eğilimleri destekleyen bu eser daha sonra Rusça ve Çince'ye çevrildi. İslâm edebiyatı araştırmalarına en değerli katkısı, Fars şiirindeki vezin formlarını incelediği *The Persian Metres* (Cambridge 1976) adlı eseridir. Bu kitapta Fars şiirindeki vezin tekniklerinin ayrıntılı bir analizini yaparken Fars vezninin Arap şiirinden alındığı şeklindeki görüşe karşı çıkar. Elwell-Sutton'ın ilgilendiği bir diğer alan da Ortaçağ astronomi ve astrolojisiydi. Birünî'nin usturlap risâlesiyle Timur'un torunu İskender Sultan ve Kaçar Prensi Esâdullah Mirza'nın zâyîçeleri üzerinde çalışmaya ve İslâm astronomi ve astrolojisi hakkında genel bir el kitabı yazmaya başladı, fakat bunları tamamlayamadı. Farsça'dan

İran halk hikâyeleri külliyyatını (*The Wonderful Sea-horse and other Persian Tales*, London 1950), Hz. Peygamber'in hayatını anlatan bir kitabı ve ünlü İranlı yazar Ali Deştî'nin Ömer Hayyâm'ı konu alan eserini (*In Search of Omar Khayyam*, London 1971) tercüme ederek yayımladı.

Elwell-Sutton, 1980'de Edinburgh Üniversitesi'nin İslâm ve Ortadoğu Araştırmaları bölüm başkanlığına getirildi ve 1982'de buradan emekli oldu. Ölümünden önceki son iki yılında Hollanda'dan başlayarak Moskova'ya, oradan Trans-Sibirya demiryoluyla Büyük Okyanus'a ulaşan uzun bir seyahat yaptı ve Orta Asya'da iki ay geçirdi; klasik İran araştırmaları merkezi olan Tacikistan'ın Duşanbe şehrini de ziyaret etti. Bu arada İran folkloru üzerine araştırmalarını sürdürdü ve *Bibliographical Guide to Iran*'ın (Edinburgh 1983) editörlüğünü üstlendi.

British Society for Middle Eastern Studies'in devamlı üyelerinden olan Elwell-Sutton yönetim kurulunda iki dönem (1974-1977, 1980-1983) görev aldı; aynı zamanda British Institute of Persian Studies'in de yönetim kurulundaydı. Ölümüne yakın, Gazzâlî'nin *Kimyâ'ü's-sa'âde* adlı eserini İngilizce'ye çevirmekle meşgudü. Öldüğünde İngiltere'nin Farsça üzerine en büyük otoritesi sayılıyordu. Farsça'nın yanında diğer Ortadoğu dillerine de âşina idi. Üniversitede Pehlevîce ile Ermenice'nin yanında Arap edebiyatı, Şîa tarihi, modern İran tarihi gibi dersler de vermişti; ayrıca iyi bir epigrafist ve hattattı. Ölümünden üç ay kadar önce, öğrencileriyle meslektaşlarının onun şerefine hazırladıkları *Qajar Iran: Political Social and Cultural Change 1800-1925* (ed. E. Bosworth — C. Hillenbrand, Edinburgh 1984) adlı eser doğum günü armağanı olarak yayımlandı.

Elwell-Sutton'ın diğer önemli eserleri şunlardır: *Colloquial Persian* (London 1941), *Modern Iran* (London 1941), *Persian Proverbs* (London 1954), *A Guide to Iranian Archaic Study* (Washington 1952), *Elementary Persian Grammar* (Cambridge 1963).

BİBLİYOGRAFYA:

Qajar Iran: Political Social and Cultural Change 1800-1925 (ed. E. Bosworth — C. Hillenbrand), Edinburgh 1984, s. VII-XXV; F. Safiri, "In Memoriam Lawrence Paul Elwell-Sutton (1912-1984)", *Jr.S.*, XVII/4 (1984), s. 485-487; C. Hillenbrand, "Obituary: Professor L. P. Elwell-Sutton (1912-84)", *BSMES*, XI (1984), s. 212-213; E. Bosworth, "Obituary: Professor L. P. Elwell-Sutton, B. A.", *Iran*, XXII, London 1985, s. III-IV.

CHRISTOPHER FERRARD

ELYESA'

(اليسع)

**Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen
peygamberlerden biri.**

Elyesa' kelimesinin aslı ve söyleniş hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazı müfessirler kelimenin aslının "Yesa'" veya "Leysa'", başındaki "El'in ise harf-i ta'rif olduğunu söylemişlerdir. Yaygın olan telaffuz şekli Elyesa' olmakla birlikte bu adı Elleysa' şeklinde okuyanlar da vardır (bk. Kurtubî, VII, 32-33).

Kur'ân-ı Kerîm'de, "İsmâil, Elyesa', Yûnus ve Lût'a da yol gösterdik; hepsini âlemlere üstün kıldık" (el-En'âm 6/86), "İsmâil'i, Elyesa'ı, Zülkifl'i de an. Hepsi de iyilerdendir" (Sâd 38/48) meâlindeki iki âyetle anılması ve İslâmî kaynaklarda verilen şeceresi dışında onunla ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

İslâmî kaynaklarda şeceresi Elyesa' b. Ahtûb b. Acûz olarak verilen bu peygamber (Taberî, VII, 261; Sa'lebî, s. 197), Ahd-i Atîk'te Elişa adıyla geçen peygamber olmalıdır. İbrânîce'de "Tanrı benim kurtuluşumdur" anlamına gelen Elişa kelimesi Grekçe'ye Elisaios, Latince'ye Elisaeus şeklinde geçmiştir. Ahd-i Atîk'e göre Elyesa', milâttan önce VIII. yüzyılda İsrâil Krallığı'nda yaşayan Şafat'ın oğludur. Tanrı'nın emri üzerine peygamber İlya (İlyâs) tarafından kendisine halef olarak seçilmiştir. Peygamber İlya onu on iki çift öküzle çift sürerken bulmuş, cübbesini üzerine atarak peygamber olarak seçtiğini bildirmiştir. Bu sembolik hareketin ne ifade ettiğini bilen Elişa da çiftçiliği bırakmış, öküzlerden bir çiftini keserek veda yemeği vermiş ve İlya'nın yanından hiç ayrılmayarak ona hizmet etmiştir. Nihayet rab İlya'yı kasırga ile göklere çıkaracağı zaman İlya ondan artık kendisini takip etmemesini istemişse de Elişa bunu reddetmiştir. Beraberce Beyt-El'e ve Eriha'ya, oradan Erden ırmağına varmışlar, burada İlya cübbesini ırmağa vurarak sularını ikiye ayırmış ve karşı tarafa geçmişlerdir. İlya, rab tarafından semaya alınmadan önce Elişa'ya bir isteği olup olmadığını sormuş, Elişa da, "Senin ruhundan iki payım olsun" demiş, İlya ise, "Eğer yanından alıncımda beni görürsen isteğin yerine getirilecektir" demiş, bu esnada ateşten araba ve ateşten atlar gelerek İlya'yı semaya çıkarmışlardır. İlya'nın semaya çıkarılışını gören Elişa, daha sonra onun cübbesiyle suları tekrar ikiye

ayıpır nehrî geçmiş ve Eriha'ya dönmüş-tür (II. Krallar, 2/1-18). Burada peygamberlik görevine başlayan Elişa çeşitli mucizeler göstermiştir. Eriha'daki insanlar kendisine şehrin suyunun araziye sula-maya ve bol mahsul elde etmeye elverişli olmadığını söyleyince içinde tuz olan bir kap istemiş, bu tuzu suların kayna-ğına atarak suları kullanışlı hale getir-miştir (II. Krallar, 2/19-22). Daha sonra Beyt-El'e giderken yolda çocuklar ken-disiyle alay edince rabbin ismiyle onlara lânet etmiş, bunun üzerine ormandan çıkan iki ayı bu çocuklardan kırk ikisini parçalamıştır (II. Krallar, 2/23-25). Elişa'nın başka bir mucizesi de İsrâil ve Ya-huda krallarıyla Edom kralı, Moab kra-lına karşı birlikte sefere çıktıklarında ger-çekleşmiştir. Edom çölünde susuz ka-lan halkın Peygamber Elişa'ya başvur-ması üzerine rabbin emriyle vadide aç-tıkları çukurlar su ile dolmuştur (II. Kral-lar, 3/1-20).

Kitâb-ı Mukaddes'teki başka bir anek-dota göre, kocası ölen ve borcunu öde-yemeyen fakir bir kadına yardımda bu-lunan Elişa onun bir sürümlük zeytin yağını o kadar çoğaltmış ki komşular-dan alınan kaplar dolmuş, kadın bu zey-tin yağı ile borcunu ödediği gibi geri ka-lanla da geçimini sürdürmüştür (II. Kral-lar, 4/1-7).

Hakkında Kitâb-ı Mukaddes'te yer alan diğer mâlûmata göre Peygamber Elişa çocuğu olmayan yaşlı bir kadın için dua etmiş ve kadının çocuğu olmuş, daha sonra ölen bu çocuk Elişa tarafından ye-niden hayata döndürülmüştür (II. Kral-lar, 4/8-37). Gilgal'de zehirli bir yeme-ğin zehirini yok etmiş ve az bir yemekle pek çok insanı doyurmuştur (II. Krallar, 4/38-44). Cüzamlı bir hastayı sağlığı-na kavuşturmuş (II. Krallar, 5/8-14), ır-mağa düşen bir baltanın tekrar su yü-züne çıkmasını sağlamış (II. Krallar, 6/1-7), İsrâil kralına, düşmanları olan Su-riyeliler'in niyet ve manevralarını haber vermiş (II. Krallar, 6/8-12), düşman atlı-ları ve cenk arabalarıyla kuşatılan Elişa, hizmetçisine Tanrı'nın kendilerini daha çok ateş atı ve arabası ile koruduğunu göstermiştir (II. Krallar, 6/13-17). Suriye ordusunun Sâmiyîye'yi kuşatması üzeri-ne başlayan krtlık onun müdahalesiyle sona ermiş (II. Krallar, 6/24-7/20), Su-riye kralına öleceğini bildirmiş (II. Kral-lar, 8/7-15), İsrâil Kralı Ahab ve maiye-tinin yok olacağını haber vermiş (II. Kral-lar, 9/1-10/36), Suriyeliler'e karşı kaza-

nılan üç zaferi daha önceden bildirmiş-tir (II. Krallar, 13/14-19). Öldürülüp Eli-şa'nın kabrine atılan bir adam onun ke-miklerine temas edince dirilmiştir (II. Krallar, 13/21).

Peygamber Elişa İsrâil Kralı Yoaş za-manında hastalanmış ve vefat etmiştir (II. Krallar, 13/14, 20).

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (Bulak), VII, 261-262; Sa'lebi, *"Arâ" isü'l-mecâlis*, s. 197-199; Kurtubî, *el-Câmi*, VII, 32-33; Âlûsî, *Râhu'l-me'ânî*, VII, 214; J. Horovitz, *Koranische Unt-ersuchungen*, Leipzig 1926, s. 152; Elmallı, *Hak Dini*, III, 19173; Mustafavî, *et-Taḥkik*, I, 117-119; E. Mangelot, "Élisée", *DB*, II/2, s. 1690-1696; M. Seligsohn, "Elyesa", *IA*, IV, 239-240; M. Seligsohn — G. Vajda, "Alisa", *El*² (Fr.), I, 416; S. Szikszai, "Elisha", *IDB*, II, 91-92; Y. M. Grintz — H. Z. Hirschberg, "Elisha", *EJd*, VI, 665-667; "Élissée", *NDB*, s. 225.

ÖMER FARUK HARMAN

EMÂLÎ

(الأمالي)

Bir âlimin talebelerine
hadisleri veya başka bilgileri
yazdırmasıyla meydana gelen
eser türü.

Emâlî imlâ (veya ümliye) kelimesinin çoğuludur. Muhaddisler, müfessirler, fa-kihler, Arap dili ve edebiyatı âlimleriyle diğer bazı âlimler, rivayetiyle meşgul ol-dukları bilgileri talebelerine çok defa ez-berlerinden, bazan da kitaplarından ken-dilerine kadar gelen senedleriyle birlik-te yazdırmışlardır. Hadis kitapları müs-nedlerde râvî adlarına, sünen ve câmi'-lerde konularına göre tasnif edildiği hal-de emâlîlerde genellikle böyle bir sıra

gözetilmemiş, hocanın hadis imlâ ettiği sırada yazdığını hadislerin kaydedilme-siyle emâlîler meydana gelmiştir. Buna örnek olarak Hüseyin b. İsmâil el-Mehâ-milî'nin, konuları arasında ilgi bulunma-yan 533 hadisten meydana gelmiş *el-Emâlî'si* zikredilebilir. Bunun yanında Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir'in 400'den fazla mecliste yazdığını emâlîsinin her bir meclisinin belli bir konuya ait olduğu anlaşılmaktadır (Kettânî, s. 339-340). Bu meclislerden ikisi *Meclisân min mecâ-lisi'l-hâfız İbn 'Asâkir fi mescidi Dı-maşk* adıyla yayımlanmıştır (nşr. Muham-med Mutî el-Hâfız, Dımaşk 1403/1983).

Kâtib Çelebi, Şâfiî âlimlerinin bu alan-da meydana getirdikleri eserlere "ta'lik" adını verdiklerini söylemektedir. Emâlî-lerin yazıldığı her bir derse "meclis" (ço-ğulu mecâlis) dendiği için bazı emâlîler "mecâlis" veya "mücâlese" (çoğulu mü-câlesât) yahut "nevâdir" adıyla da anıl-mıştır (emâlîlerin yazdırılışı hakkında bil-gi için bk. İMLÂ).

İmlâ hadis ilminin öğretim metotla-rından biri olduğu ve hadis hâfızları özel-likle salı ve cuma günleri mescidlerde hadis yazdırmağı âdet edindikleri için bu meclislerde meydana getirilen emâ-lîler diğer ilimlerle kıyaslanamayacak ka-dar çoktur. Devlet büyüklerinin fırsat buldukça hadis imlâ meclislerine katıl-ması veya bizzat kendilerinin hadis im-lâ etmesi de bu meclislerin önemini art-tırmıştır. Bu hususta örnek olarak Sel-çuklu Veziri Nizâmülmülk'ün (ö. 485/1092) hadis ilmindeki üstün yeri ve ha-dis dair iki emâlîsi zikredilebilir. İsfah-an, Rey, Merv, Nişâbur ve Bağdat'ta hadis rivayet eden Nizâmülmülk ayrıca

Ebû Ahmed
el-Assâl'in
Cüz' fihî
şelâse
mecâlis
ve meclisân
âharân adlı
emâlîsinin
ilk ve son
sayfaları
(Köprülü Ktp.,
nr. 252/5,
vr. 43^a, 50^b)

